

Een persoonlijke ontdekkingstocht naar cultuur

Walter Groenen De persoonlijke motieven van jongeren achter cultuurdeelname verschillen, culturele ontwikkeling is vooral een persoonlijke ontdekkingstocht. Er is een plek waar alle jongeren samenkomen, of ze nu cultuurmijder zijn, plankenkoorts hebben of juist graag in de spotlights staan: in het onderwijs. Daar liggen dan ook kansen om jongeren kennis te laten maken met kunst en cultuur.

Toen ik het stuk over de studentenorkesten las in deze *Boekman*, was ik oprecht blij dat Rotterdam weer zijn studentenorkest heeft. Voor mij was het lidmaatschap van het Rotterdams Studenten Muziekgezelschap Erasmusica begin jaren negentig van de vorige eeuw een leuke en waardevolle toevoeging aan mijn studententijd. Niet alleen heb ik bij die club mijn beste vriend leren kennen, maar ik leerde daar ook van muziek te houden. Ik zat nog ruim voor de introductie van het cultuuronderwijs op de middelbare school. Als scholier van een heel fijne, maar weinig cultuurrijke school op het Brabantse platteland was Rotterdam voor mij het begin van mijn eigen culturele ontdekkingstocht. Ik herinner me nog de eerste keer in De Doelen. Spotgoedkoop met mijn CJP-pas naar het Rotterdams Philharmonisch. Het was een betoverende ervaring. En nog leuker werd het toen ik het concert bezocht waarin Borodins 'Polowetzer Dansen'

uit de opera *Prins Igor* werden uitgevoerd, terwijl ik die ook net zelf aan het instuderen was. Tot op de dag van vandaag kan ik de eerste woorden zingen: 'Oe Loe Tai', althans fonetisch.

De verhalen in deze *Boekman* zijn illustratief voor mijn eigen beweegredenen om me destijds aan te melden bij Erasmusica. En die motivatie is mijns inziens een uitstekend vertrekpunt om jongeren in beweging te krijgen. Voor CJP's 50ste verjaardag hebben we onderzoek laten doen naar wat nu de bepalende factoren zijn voor jongeren om wel of niet deel te nemen aan iets cultureels: het Cultureel Jongeren Profiel. Dit profiel geeft context aan de cijfers bij de bijdrage van Heimans en Vinken in het Dossier in deze *Boekman*. Zij beantwoorden de vraag in hoeverre actieve kunstbeoefening populair is onder jongeren van rond de 20 jaar.

Negen dimensies

Om erachter te komen hoe jongeren denken over kunst en cultuur, wat ze belangrijk vinden en wat ze aantrekkelijk vinden om te doen, spraken we met meer dan tachtig jongeren en nog eens duizend jongeren vulden een online vragenlijst in. Deze enquête bestond uit 62 stellingen over de opvattingen van jongeren over kunst, cultuur en culturele instellingen. Er bleken uiteindelijk negen dimensies te onderscheiden, waarin jongeren van elkaar konden verschillen.

Dimensie 1 is de intrinsieke interesse. Een intrinsieke motivatie voor cultuur maakt dat je dingen wilt zien, ervaren waar je plezier aan beleeft. Bij deze dimensie vinden jongeren het belangrijk dat kunst aanzet tot nadenken. Een mooi voorbeeld daarvan is Bram Walter (19). Zijn nieuwsgierigheid was al opgemerkt door zijn docent, en De Pont in Tilburg vroeg hem als jonge rondleider die nieuwsgierigheid te delen met leeftijdsgenoten.

Dimensie 2 verwijst naar drempelvrees. Dit is een indicatie in hoeverre een jongere weerstand ervaart om een culturele instelling te bezoeken. Het gevoel dat een jongere bij een culturele instelling krijgt is bij deze dimensie belangrijk. Dat zien we terug in het voorbeeld van Theater Zuidplein in Rotterdam, dat veel energie investeert om het vertrouwen van de buurtbewoners te winnen, waardoor de bewoners het aanbod mee bepalen. Of de bezoekers van Stukafest, die de intimiteit van de studentenkamer als een laagdrempelige toegang naar kunst en cultuur ervaren.

Dimensie 3, van zelfexpressie & creatie, geeft aan in hoeverre jongeren zelf actief en creatief bezig zijn met kunst- en cultuuruitingen. Ze vinden het fijn om creatief te zijn, om even niet te hoeven denken aan de dingen van alledag. Farah Rahman nam deel aan het programma *Remapping Europe* van Doc Next

Er bleken uiteindelijk negen dimensies te onderscheiden, waarin jongeren van elkaar konden verschillen

Network om zich verder conceptueel te ontwikkelen. En het idee voor een Nederlandse fictieserie over LHBTQ's is een persoonlijke wens om de mooie verhalen uit de *queer* wereld aan een groot publiek te tonen. En ook de voorbeelden van Unfair Amsterdam en FIBER getuigen van de noodzaak die kunstenaars ervaren om hun kunsten in de eerste plaats te scheppen, en die vervolgens ook te delen met een groter publiek.

Dimensie 4 gaat over plankenkoorts. De één krijgt een kick van een publiek optreden, terwijl de andere jongere er niet aan moet denken om in de spotlights te staan. Bij Quint ervaren jongeren die angst ook wel. Voor Nica Bol (14) werd die eerste keer minder eng, omdat ze steun en houvast had aan de meer ervaren deelnemers. Mo El Khamssi durfde pas op zijn 27ste op te treden nadat hij zijn podiumvrees had overwonnen.

Dimensie 5 betreft muziek als katalysator. Dit is de mate waarin muziek zorgt voor

ontspanning en ontsnapping. Jongeren die hoog scoren op deze dimensie kunnen niet zonder muziek en passen wat ze luisteren aan hun stemming aan. Jae's verhaal over zijn hiphopfamilie laat het belang van muziek zien om te kunnen snappen wie je zelf bent, zijn muzikale voorkeur geeft hem een houvast en toekomstperspectief. En dat wil hij weer graag delen met zijn familie: degenen die dezelfde liefde voor hiphop voelen als hijzelf.

Dimensie 6 zoomt in op de sociale beleving. Hierbij gaat het om de mate waarin de jongeren de culturele activiteit als een sociale aangelegenheid zien. Iemand die hier hoog op scoort gaat sneller naar een culturele activiteit als dat samen met vrienden kan. Bijna alle voorbeelden in deze *Boekman* laten zien dat een culturele activiteit ook een sociale activiteit is. Je komt gelijkgestemden tegen die net als jij van literatuur, theater, muziek of kunst houden. Die herkenning bij elkaar is een positieve en belangrijke voorwaarde voor het plezier dat jongeren aan kunst en cultuur beleven.

Dimensie 7 is gekoppeld aan escapisme. Cultuurdeelname biedt een mogelijkheid om te ontsnappen aan de dagelijkse realiteit. Jongeren die hoog scoren kunnen met een boek of bij een mooie film wegdromen en ontspannen. De jonge lezers van de Leesfabriek willen graag hun leeservaring delen met andere jongeren die ook graag lezen. Als lezer word je immers eerst helemaal in je eentje een verhaal ingezogen, en dat duurt tot de laatste pagina van het boek.

Dimensie 8 is algemene vorming. Deze dimensie zegt iets over de mate waarin jongeren cultuurparticipatie ervaren als een belangrijk deel van de algemene ontwikkeling. Janna Moree van YoungArtCrowd van het Van Abbemuseum uit Eindhoven ziet haar vrijwilligerswerk als een handig hulpmiddel om zoveel mogelijk ervaring op te doen.

Fenneke Mooij zag de Blikopeners als een manier om te leren presenteren.

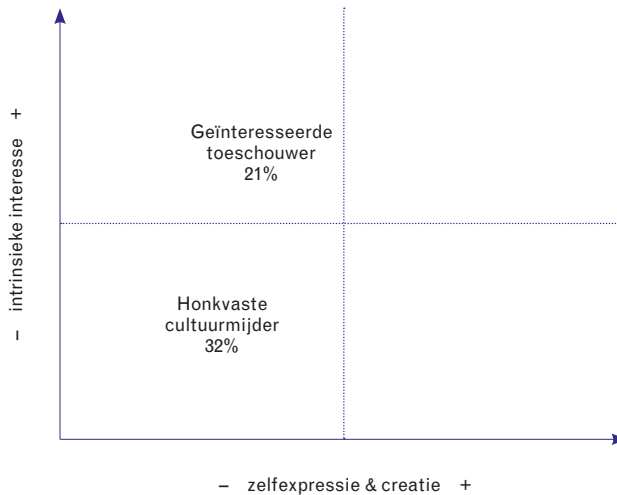
Dimensie 9, leergierigheid, geeft aan in hoeverre jongeren op zoek zijn naar nieuwe kennis door cultuurparticipatie. De 14-jarige Sander de Haas was altijd al bezig met licht en geluid en zag zijn vrijwilligersbaan bij De Kroepoekfabriek in Vlaardingen als een uitgelezen kans om daar meer over te weten te komen. Die leergierigheid is ook voor aanmelders van de BNN University belangrijk: meer dan 10.000 aanmeldingen kreeg BNN voor slechts vier plekken.

Een logische opmerking na deze opsomming is of dit nu alle bepalende dimensies zijn. Tijdens de focusgroepen kwamen we natuurlijk nog meer verklarende variabelen tegen, zoals status. Een jongen gaf aan dat hij naar een concert van Adele in de Royal Albert Hall was geweest, en dat dat toch echt anders was dan een concert van Adele in Ahoy. Status van het podium kan als een magneet werken op cultuurdeelname, maar we konden het niet kwantificeren, en daarmee viel het af.

Een voor de hand liggende vraag die bij mensen opkomt, is of sociaal-demografische variabelen zoals afkomst, opleiding, leeftijd en inkomen een rol spelen. Ja, die spelen inderdaad een rol. De jongste doelgroep scoort bijvoorbeeld hoger op drempelvrees en plankenkoorts dan de oudere doelgroep. Maar een 23-jarige vrouwelijke universiteitsstudent kan binnen dit model op dezelfde dimensies hetzelfde scoren als een 14-jarige vmbo-scholier van een plattelandsschool.

Vier subgroepen en twee criteria

Op basis van deze negen dimensies bleken we in staat om de gehele doelgroep jongeren in vier subgroepen te verdelen, waarbij twee dimensies het belangrijkste onderscheidende criterium bleken op te leveren: de intrinsieke interesse en de zelfexpressie en creatie. Deze twee criteria hebben we vervolgens op de x-as

Figuur 1: Culturele jongeren profielen (12-25 jaar)

en de y-as gezet. Elk type in het Cultureel Jongeren Profiel heeft een unieke combinatie van scores op deze negen dimensies. De positie van de vier groepen is bepaald op basis van de gemiddelde scores op deze dimensies. De jongeren binnen een segment denken globaal hetzelfde over de negen dimensies en hebben eenzelfde houding ten opzichte van kunst en cultuur.

- Geïnteresseerde toeschouwers (21 procent) staan liever niet zelf in de spotlights, maar genieten vooral van receptieve kunst. Ze scoren hoog op intrinsieke interesse. Cultuurparticipatie hoort bij de algemene ontwikkeling en is een mogelijkheid om aan de sleur te ontsnappen. Ze gaan graag naar een culturele instelling en ervaren weinig drempelvrees. De groep scoort het hoogst op leergierigheid.
- Ondernemende cultuurfans (22 procent) zijn zelf zeer creatief en ondernemen veel culturele activiteiten. Het is voor hen een manier om te ontspannen en zich te ontplooien. Ze waarderen het sociale aspect van cultuurparticipatie. Ze scoren op bijna alle dimensies het hoogst behalve op plankenkoorts en drempelvrees, waar ze juist het laagst scoren.
- Creatieve entertainers (25 procent) vinden het leuk om iets te maken en het uiten van talent is voor hen belangrijk, net als muziek. Ze hanteren een smalle definitie van cultuur, en zien veel culturele activiteiten die ze ondernemen niet als cultuur (bioscoopbezoek, concertbezoek). Cultuurparticipatie is vooral een sociale aangelegenheid.
- Honkvaste cultuurmijders (32 procent) hebben een smalle definitie van kunst en cultuur en daarmee weinig interesse in cultuuruitingen. Ze staan niet graag in

het middelpunt en voelen zich niet op hun gemak bij een culturele instelling. Ze scoren op alle dimensies het laagst, met uitzondering van plankenkoorts en drempelvrees, waar ze juist het hoogst scoren.

Een persoonlijke ontdekkingstocht

Grote vraag is wat we hier nu mee moeten. Als ik het over dit profiel heb, geef ik in de eerste plaats altijd aan dat dit profiel bedoeld is als denkmodel. Ik zou immers tegen geen enkele jongere willen beweren dat hij een typische Honkvaste cultuurmijder is. Hij of zij zou me voor gek verklaren. Het denkmodel helpt een culturele instelling of docent bij het aanbieden van een activiteit of onderwijs een startpunt te bepalen.

Bij CJP hebben we het gemakkelijk. Onze doelgroep tussen 18 en 30 (dat zijn de jongeren die zelf een CJP-pas aanschaffen) vertoont alle kenmerken van de Ondernemende cultuurfan en Geïnteresseerde toeschouwer. Deze jongeren zijn geïnteresseerd en vinden veel leuk. Het is vaak moeilijk kiezen uit het aanbod. Tijd en geld zijn de meest beperkende voorwaarden. Maar bij de Cultuurkaartgroep (12-18) die via school een CJP Cultuurkaart krijgt, is de situatie heel anders. Een docent in een 4-havoklas herkent direct de kenmerken van de Honkvaste cultuurmijder of de Creatieve entertainer. Voor de docent is het de kunst om dan toch een aansluitingspunt te zoeken. Als iemand niet geïnteresseerd is in het verhaal bij een schilderij, wil hij of zij wellicht wel weten waarom dat schilderij bewaakt wordt door twee suppoosten.

Juist omdat de persoonlijke motieven achter cultuurdeelname verschillen, is culturele ontwikkeling vooral een persoonlijke ontdekkingstocht. En het startpunt van die ontdekkingstocht is natuurlijk direct afhankelijk van wie je ouders zijn, je vrienden, de buurt waarin je woont of je financiële

Als iemand niet geïnteresseerd is in het verhaal bij een schilderij, wil hij of zij wellicht wel weten waarom dat schilderij bewaakt wordt door twee suppoosten

middelen. Ik hoor vaak van mensen die de 40 al gepasseerd zijn: 'CJP, bestaat dat nog?' Eigenlijk een gekke vraag, omdat culturele ontwikkeling natuurlijk net als algemene ontwikkeling een voortdurend proces is dat iedere nieuwe generatie doorloopt. Het antwoord is ja, CJP bestaat, en dat is ook hard nodig, omdat iedereen drempels ervaart en redenen heeft om al dan niet aan culturele activiteiten deel te nemen.

De praktijk als inspiratiebron

Ik ontmoet bijna dagelijks vertegenwoordigers van culturele instellingen, en vaak gaat het gesprek over de vraag hoe we meer jongeren kunnen bereiken. Afgezien van ieders eigen inspanning op dat vlak is natuurlijk ook een gemeenschappelijke inspanning vanuit de culturele sector noodzakelijk. Ik ben ervan overtuigd dat de maatschappelijke relevantie van kunst en cultuur ook een bepalende factor is voor deelname aan cultuur door jongeren.

Walter Groenen

is directeur van CJP

Wat de bezuinigingen van het kabinet-Rutte I ons hebben geleerd is dat heel veel mensen het eigenlijk wel prima vonden dat de sector eens zijn eigen boontjes moest doppen. De sector ging meteen zijn economische relevantie berekenen als antwoord op de aanval of riep dat het schande was, en cultuurbarbarij.

Ik vond het fascinerend te bemerken dat er zo veel bijval was om de kunst- en cultuursector zo pittig aan te pakken; als directeur van CJP kreeg ik persoonlijke mails van leerlingen die mij vaak op hoge toon te verstaan gaven dat ze het helemaal eens waren met de bezuiniging op de Cultuurkaart. Voor die jongeren was er geen enkel verband tussen de bezuiniging en de gevolgen voor hun persoonlijke culturele ontwikkeling. En dan is het bijna onmogelijk om elkaar te overtuigen.

Het Cultureel Jongeren Profiel laat gelukkig zien dat heel veel jongeren kunst en cultuur wel degelijk belangrijk vinden in hun eigen leven. Zij willen hun vaardigheden ontwikkelen of zien er een mogelijkheid in om ervaringen op te doen, of om zich creatief te ontwikkelen. De verhalen in deze *Boekman* laten veel heilig vuur zien, waar ik ongelofelijk enthousiast van word. De inzet van de vrijwilligers van De Kroepoekfabriek, die heel goed snappen dat zonder hun eigen bijdrage dat cultuurpodium niet op dezelfde wijze kan draaien, de interactie tussen de deelnemers van Doc Next Network, de moderne erfgoedvastleggers in Let's Party.

Maar er is ook een andere kant van de medaille: niet alle jongeren doen even hard mee. Een behoorlijk deel van de populatie heeft een zeer smalle definitie van kunst en cultuur, en beschouwt de meeste culturele activiteiten als buiten dat domein (en daarmee buiten hun eigen leven) vallend. Voor hen staat de muziek die ze dagelijks via de koptelefoon tot zich nemen, los van wat er verder op kunst- en cultuurgebied gebeurt. CJP heeft als missie om alle jongeren te

bereiken, omdat we ervan overtuigd zijn dat kunst en cultuur voor iedereen toegevoegde waarde hebben, en daarbij heeft eenieder een eigen cultureel startpunt. De bijdragen in deze *Boekman* onderstrepen die overtuiging.

Het onderwijs is de plek waar we alle jongeren tegenkomen, of ze nu drempelvrees hebben, leergierig zijn of plankenkoorts hebben. Voor het domein kunst en cultuur ligt hier de kans om ten minste een (eerste) positieve ervaring mee te geven. In *Boekman 100* staat de binnen- en buitenschoolse talentontwikkeling centraal. Het is voor de culturele sector van cruciaal belang dat we ons gemeenschappelijk verantwoordelijk voelen voor die talentontwikkeling binnen het kunst- en cultuurdomein. Zoals het bij sport om topsport én breedtesport gaat, geldt voor kunst en cultuur precies hetzelfde: er loopt een directe lijn van de amateurbeoefenaar naar de professional op wie we allemaal zo trots zijn. De verhalen in deze *Boekman* zijn voor CJP een belangrijke inspiratiebron om door te gaan met ons werk, en ik hoop dat dit geldt voor iedereen die zich bij dit onderwerp betrokken voelt.